

Agnieszka Kincbok

Dopuszczalność skargi kasacyjnej ze względu na przedmiot zaskarżenia

Zeszyty Prawnicze 7/1, 161-176

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AGNIESZKA KINCBOK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

DOPUSZCZALNOŚĆ SKARGI KASACYJNEJ ZE WZGLĘDU NA PRZEDMIOT ZASKARŻENIA

I. WSTĘP

Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, dokonana ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych¹, wprowadziła istotne zmiany w systemie zaskarżania orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym. Od 6 lutego 2005 r., a więc od momentu obowiązywania nowych przepisów², od określonych orzeczeń sądu drugiej instancji przysługuje skarga kasacyjna³, a nie, jak dotychczas, kasacja. Ustawa uchyliła rozdział 1¹ w dziale V tytułu VI księgi pierwszej części pierwszej (art. 392-393¹⁹) poświęcony kasacji i dodała do tytułu VI księgi

¹ Dz.U. z 2004 r. Nr 13, poz. 98.

² Por. art. 6 powołanej ustawy.

³ W. BRONIEWICZ, *Apelacja, kasacja i skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym. Problematyka terminologiczna*, «PiP» 54.3 (1999), s. 55 i n., zwracał uwagę na nieprawidłowe określenie środka zaskarżenia do SN jako „kasacji” („kasacja” to uchylenie, skasowanie orzeczenia przez sąd, a nie przez skarżącego) i postulował o zastąpienie tego terminu terminem „skarga kasacyjna” („skarga kasacyjna” to wniosek, skarga o uchylenie orzeczenia przez sąd). Tego określenia używają zresztą także inne ustawy procesowe, np. franc. (*le pourvoi en cassation*), wł. (*ricorso per cassazione*) czy hiszp. (*recurso de casacion*).

pierwszej części pierwszej Kodeksu, dział Va (art. 398¹-398²¹), normujący skargę kasacyjną.

Należy zauważyć, że już samo usytuowanie przepisów dotyczących skargi kasacyjnej, wskazuje na zmianę charakteru prawnego środka zaskarżenia wnoszonego do Sądu Najwyższego. Kasacja stanowiła środek odwoławczy przysługujący w toku instancji – skierowana była przeciwko nieprawomocnym orzeczeniom sądu drugiej instancji. Skarga kasacyjna pełni natomiast funkcję nadzwyczajnego środka zaskarżenia, gdyż zmierza do obalenia prawomocnych orzeczeń tegoż sądu, podobnie jak kasacja w postępowaniu karnym (por. art. 519 k.p.k.). Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie niewątpliwie zbliża daną instytucję do kasacji w jej klasycznej postaci, zaś postępowaniu cywilnemu nadaje charakter dwuinstancyjny.

Niniejszy artykuł będzie poświęcony omówieniu kwestii dopuszczalności skargi kasacyjnej pod względem przedmiotowym, a więc z uwagi na rodzaj zaskarżanego orzeczenia oraz rodzaj sprawy, w której je wydano.

II. OGÓLNE PRZESŁANKI DOPUSZCZALNOŚCI ŚRODKA ZASKARŻENIA

Dopuszczalność środka zaskarżenia – podobnie jak dopuszczalność każdej czynności procesowej – zależy od spełnienia ściśle określonych przesłanek (warunków). Łączne wystąpienie tych okoliczności decyduje bowiem o skuteczności czynności zaskarżenia.

Do ogólnych przesłanek, a więc właściwych wszystkim środkom zaskarżenia, zalicza się⁴:

1) istnienie zaskarżanego orzeczenia (chodzi tu o jego istnienie w znaczeniu faktycznym i prawnym; o braku orzeczenia będziemy mówić przede wszystkim wtedy, gdy nie zostało ono wy-

⁴ Por. np. W. BRONIEWICZ, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2005, s. 246 i n.; A. OKLEJAK, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994, s. 50 i n.; T. WIŚNIEWSKI, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996, s. 126 i n.

dane, a także w wypadkach tzw. orzeczenia nieistniejącego – *sententia non existens*)⁵,

2) zaskarżalność orzeczenia (rozumiana jako wybór środka zaskarżenia właściwego dla danego orzeczenia),

3) legitymację (czyli uprawnienie do zaskarżenia orzeczenia⁶),

4) zachowanie przepisanej formy,

5) wniesienie środka w przepisanym terminie.

Ocena dopuszczalności skargi kasacyjnej należy do sądu. Zachowanie wskazanych powyżej warunków będzie przedmiotem ustaleń zarówno sądu *a quo* (sądu drugiej instancji), jak i sądu *ad quem* (Sądu Najwyższego). Niespełnienie którejkolwiek z przesłanek oznacza niedopuszczalność środka zaskarżenia, co pociąga za sobą konieczność jego odrzucenia (art. 398⁶ § 2 i § 3 k.p.c.). Orzeczenie w tej materii wydawane jest w formie postanowienia w składzie trzech sędziów zawodowych – jeśli decyzję podejmuje sąd drugiej instancji (art. 367 § 3 k.p.c.), a jeśli czyni to Sąd Najwyższy – w składzie jednego sędziego (art. 398¹⁰ k.p.c.). Na podstawie art. 394¹ § 1

⁵ Więcej na temat *sententia non existens* por. B. BŁADOWSKI, *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2001, s. 50; A. OKLEJAK, *op. cit.*, s. 50 i n.; M. MICHAŁSKA, *Rozstrzygnięcia sądu kasacyjnego w procesie cywilnym*, Kraków 2004, s. 62 i n.; T. WIŚNIEWSKI, *op. cit.*, s. 12.

⁶ Z pojęciem legitymacji do zaskarżenia wiąże się kwestia wymogu istnienia pokrzywdzenia (tzw. *gravamen*), bądź interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia. Stanowisko doktryny jest w tym zakresie podzielone, zaś analiza tej kwestii przekracza ramy niniejszego artykułu. Dlatego ograniczymy się w tym miejscu do stwierdzenia, że przepisy k.p.c. nie uzależniają dopuszczalności wniesienia środka zaskarżenia od wykazania przez skarżącego interesu prawnego w tym zakresie. Więcej na ten temat por. T. ERECIŃSKI, *Apelacja i kasacja w procesie cywilnym*, Warszawa 1996, s. 21 i n.; TENŻE, [w:] T. ERECIŃSKI, J. GUDOWSKI, M. JĘDRZEJSKA, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2003, I, 1, s. 673, teza 7; S. HANAUSEK, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 168 i n.; M. MICHAŁSKA, *op. cit.*, s. 69-81; A. OKLEJAK, *op. cit.*, s. 10-12 i 61-62; S. WŁODYKA, *Interes prawny jako przesłanka dopuszczalności zaskarżenia orzeczeń w procesie cywilnym*, «NP» 18.9 (1963), s. 927 i n.; orzeczenie SN z 13 sierpnia 1997 r., I CKN 207/97 – niepubl.; orzeczenie SN z 5 września 1997 r., III CKN 152/97 – niepubl.; wyrok SN z 16 maja 2003 r., I CKN 382/01, «LEX» nr 109434.

k.p.c. na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego.

Dodatkowym wymogiem, jaki musi spełniać zarówno skarga kasacyjna, jak i inne środki zaskarżenia wnoszone do Sądu Najwyższego, jest sporządzenie ich przez adwokata lub radcę prawnego. Zresztą, w świetle art. 87¹ k.p.c., tzw. przymus adwokacko-radcowski rozciąga się obecnie na całe postępowanie przed Sądem Najwyższym. Obejmuje on także czynności procesowe związane z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowane przed sądem niższej instancji. Obowiązkowe zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych nie obowiązuje jednak w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych oraz o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jak również gdy stroną, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz albo profesor lub doktor habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (art. 87¹ § 2 k.p.c.). Przymus wyłączony jest również wtedy, gdy zastępstwo procesowe Skarbu Państwa jest wykonywane przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa (art. 87¹ § 3 k.p.c.). Chociaż ustawa nie reguluje wprost skutków braku zdolności postulacyjnej przyjmuje się, że sporządzenie skargi kasacyjnej z naruszeniem art. 87¹ k.p.c. stanowi jedną z „innych przyczyn” jej niedopuszczalności⁷. Taka skarga podlega zatem odrzuceniu na podstawie przepisu art. 398⁶ § 2 i § 3 k.p.c.

III. ORZECZENIA PODLEGAJĄCE ZASKARŻENIU SKARGĄ KASACYJNĄ

W procesie skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego przysługuje od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku bądź postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie. Przepis art. 398¹ § 1 k.p.c. nawiązuje w tym zakresie do dotychczasowej treści

⁷ Tak np. T. ERECIŃSKI, *Komentarz*, cit., s. 786 i n., teza 5.

art. 392 k.p.c. Różnica między obecną, a poprzednią regulacją dotyczy wymogu prawomocności orzeczenia, od którego wnoszona jest skarga. Wymóg ten uzasadniony jest zmianą charakteru prawnego środka zaskarżenia wnoszonego do Sądu Najwyższego. Ponieważ skarga kasacyjna nie jest środkiem odwoławczym lecz nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, zatem jej wniesienie nie wywołuje skutku w postaci suspensywności. Oznacza to, że orzeczenia sądu drugiej instancji stają się prawomocne z chwilą ich wydania, czyli w momencie ogłoszenia lub podpisania – w zależności od tego, czy orzeczenie zostało wydane na posiedzeniu jawnym, czy niejawnym.

Podkreślenia wymaga fakt, że w polskim postępowaniu cywilnym zaskarżeniu skargą kasacyjną podlegają tylko orzeczenia wydane przez sąd drugiej instancji. W związku z tym skargę wniesioną od prawomocnego orzeczenia sądu pierwszej instancji należy uznać za niedopuszczalną⁸.

Omawiany środek zaskarżenia przysługuje przede wszystkim od merytorycznych orzeczeń sądu drugiej instancji wydanych w formie wyroku, niezależnie od tego, czy będzie to wyrok pełny, łączny, końcowy, uzupełniający, częściowy czy wstępny⁹. Zaskarżeniu podlegają jednak tylko te wyroki, które kończą postępowanie w sprawie. Skarga kasacyjna nie przysługuje zatem od wyroku kasatoryjnego, którym sąd drugiej instancji przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania. Natomiast, gdy orzeczenie ma częściowo charakter kasatoryjny, to skarga jest wyłączona tylko w tym zakresie, zaś pozostała część rozstrzygnięcia podlega zaskarżeniu na ogólnych zasadach.

Jeżeli sąd drugiej instancji nie orzekł o całości żądania pozwu, do czego był zobowiązany i co powinien był wyrazić w sentencji za-

⁸ Na przykład włoska Konstytucja (art. 111) gwarantuje prawo do wniesienia kasacji (*ricorso in cassazione*) nawet wtedy, gdy strona zrzekła się środka odwoławczego lub gdy odwołało w ogóle nie przysługiwało.

⁹ W kwestii wątpliwości co do dopuszczalności zaskarżania kasacją wyroków wstępnych por. A. ZIELIŃSKI, *Wyrok wstępny a kasacja*, «Palestra» 41.7-8 (1997), s. 5 i n.; TENŻE, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2004, s. 199 i n.

skarżonego wyroku, wówczas strony mogą wystąpić z wnioskiem o uzupełnienie wyroku (art. 351 § 1 k.p.c. w zw. art. 391 k.p.c.). Nieskorzystanie z tego uprawnienia w przepisany termin czyni skargę kasacyjną niedopuszczalną co do kwestii pominiętej w sentencji wyroku sądu odwoławczego. W takim wypadku skarga skierowana jest bowiem przeciwko orzeczeniu nieistniejącemu¹⁰.

W myśl § 1 art. 398¹ k.p.c. tylko od dwóch rodzajów postanowień sądu drugiej instancji przysługuje skarga kasacyjna, a mianowicie od kończących postępowanie w sprawie postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania. Będą tu zatem wchodziły w grę następujące postanowienia: postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające pozew i umarzające postępowanie, a także postanowienie tegoż sądu oddalające zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania. Od innych postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie – czyli zamykających drogę do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy¹¹ – można wnieść zażalenie do Sądu Najwyższego, o ile wydano je w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna (art. 394¹ § 2 k.p.c.).

Skarga kasacyjna przysługuje w procesie także od orzeczenia sądu drugiej instancji wydanego w postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (479⁴² § 2 k.p.c.), w sprawach z zakresu ochrony konkurencji (art. 479³⁵ § 2 k.p.c.), w sprawach z zakresu regulacji energetyki (art. 479⁵⁶ § 2 k.p.c.), w sprawach z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty (art. 479⁶⁷ § 2 k.p.c.), a także w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego (art. 479⁷⁸ § 2 k.p.c.).

¹⁰ Por. postanowienie SN z 11 września 2002 r., V CKN 1165/00, «LEX» nr 57221.

¹¹ Więcej na temat pojęcia, istoty i rodzajów postanowień kończących postępowanie w sprawie por. W. BRONIEWICZ, *Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia*, «PiP» 52.5 (1997), s. 21 i n.; R. OBRĘBSKI, *Pojęcie postanowień kończących postępowanie w sprawach cywilnych*, «Przegląd Sądowy» 9.11-12(1999), s. 124 i n.

W postępowaniu nieprocesowym kwestię dopuszczalności skargi kasacyjnej reguluje art. 519¹ k.p.c. W świetle § 1 wskazanego przepisu, przysługuje ona od wydanego przez sąd drugiej instancji prawomocnego postanowienia co do istoty sprawy oraz od postanowień w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie.

Postanowienia co do istoty sprawy to odpowiedniki zapadających w procesie wyroków. Są to zatem orzeczenia merytoryczne, którymi sąd rozstrzyga o istocie (*meritum*) sprawy, a więc: postanowienie sądu drugiej instancji oddalające apelację, czy też postanowienie uwzględniające apelację – ale tylko to o charakterze reformatoryjnym. Analogicznie jak w procesie, niedopuszczalna będzie bowiem skarga kasacyjna od postanowień kasatoryjnych – uchylających zaskarżone orzeczenie i przekazujących sprawę do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji – gdyż nie kończą one postępowania w sprawie. O wyłączeniach skargi w postępowaniu nieprocesowym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Ustawa z 1 marca 1996 r.¹², która wprowadziła do postępowania cywilnego kasację, nie regulowała wprost możliwości zaskarżania tym środkiem orzeczeń wydanych w postępowaniach delibacyjnych. Sąd Najwyższy i część przedstawicieli doktryny uznawało jednak dopuszczalność kasacji od orzeczeń wydanych zarówno w postępowaniu o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego, jak i w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności tegoż orzeczenia. Za podstawę prawną przyjmowano przepis art. 392 k.p.c. stosowany odpowiednio w oparciu o odesłanie zawarte w art. 13 § 2 k.p.c.¹³

¹² Dz.U. Nr 43, poz. 189.

¹³ Por. np. uzasadnienie postanowienia SN z 20 lutego 2003 r. (I CZ 10/03, «LEX» nr 78270) i powołane tam orzecznictwo; za dopuszczalnością kasacji w postępowaniu o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego opowiadał się m.in. K. KORZAN, *Nowy system odwoławczy (apelacja, kasacja) oraz problematyka związana z obalaniem prawomocnych orzeczeń*, «Rejent» 7.7-8 (1997), s. 114; T. ERECIŃSKI, *Apelacja*, cit., s. 105; odmienny pogląd prezentował W. BRONIEWICZ, *Dopuszczalność*, cit., s. 27 i n.

Od momentu wejścia w życie noweli z 24 maja 2000 r.¹⁴, kasacja przysługiwała – zgodnie ze zmienionym § 3 art. 1148 k.p.c. – od orzeczenia w kwestii uznania orzeczenia sądu zagranicznego. Natomiast co do zaskarżalności orzeczenia wydanego w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności orzeczenia sądu obcego przyjmowano, że kasacja przysługuje na podstawie stosowanego w drodze analogii przepisu § 3 art. 1148 k.p.c.¹⁵ Kwestię tę uregulowano ostatecznie w ustawie z 2 lipca 2004 r.¹⁶, wprowadzając stosowne zmiany do § 2 art. 1151 k.p.c. Obecnie, od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji wydanych w postępowaniach delibacyjnych przysługuje skarga kasacyjna (art. 1148 § 3 k.p.c. i art. 1151 § 2 k.p.c.).

Jeśli chodzi o postępowanie egzekucyjne, to do nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 2 lipca 2004 r.¹⁷, na mocy art. 775¹ § 2 k.p.c., kasacja przysługiwała na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie przybicia i przysądzenia własności nieruchomości nabytej w drodze licytacji oraz w przedmiocie planu podziału między wierzycieli sumy uzyskanej z egzekucji. Wspomniana nowela usunęła natomiast kasację z tegoż postępowania. Obecnie, w myśl przepisu art. 767⁴ § 2 k.p.c., skarga kasacyjna jest w nim wyłączona.

Omawiany środek zaskarżenia jest w zasadzie niedopuszczalny również w postępowaniu upadłościowym i naprawczym (por. art. 33 ust. 2 i 223 p.u.n.¹⁸). Ustawa przewiduje w tym zakresie tylko dwa wyjątki, a mianowicie w sprawach o oddłużenie upadłego (art. 370 ust. 2 p.u.n.) oraz w sprawach o pozbawienie prawa prowadzenia działalności gospodarczej (art. 376 ust. 3 p.u.n.).

¹⁴ Dz.U. Nr 48, poz. 554.

¹⁵ Tak na przykład SN w postanowieniu z 20 lutego 2003 r., I CZ 10/03, «LEX» nr 78270.

¹⁶ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

¹⁷ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

¹⁸ Ustawa z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. z 2003 r. Nr 60, poz. 535) – dalej p.u.n.

IV. OGRANICZENIA DOPUSZCZALNOŚCI SKARGI KASACYJNEJ

Aktualnie obowiązujący Kodeks postępowania cywilnego przyjmuje dwa kryteria ograniczenia dopuszczalności skargi kasacyjnej, a mianowicie kryterium *ratione valoris* oraz *ratione materiae*.

A. Ograniczenia *ratione valoris*

Uzależnienie dopuszczalności środka zaskarżenia od wartości przedmiotu zaskarżenia oparte jest na starej, znanej prawu rzymskiemu zasadzie, według której *de minimis non curat praetor*. Należy wyraźnie zaznaczyć, że z tym ograniczeniem będziemy mieli do czynienia tylko i wyłącznie w sprawach o prawa majątkowe i to niezależnie od tego, czy będą to sprawy o świadczenie, ustalenie czy ukształtowanie stosunku prawnego bądź prawa. O majątkowym charakterze sprawy możemy mówić wtedy, gdy zmierza ona do realizacji prawa lub uprawnienia wpływającego bezpośrednio na stosunki majątkowe stron¹⁹. Jeżeli w sprawie występują obok siebie zarówno elementy majątkowe, jak i niemajątkowe, to skarga kasacyjna będzie przysługiwała bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia²⁰.

Ustawą z 22 grudnia 2004 r. po raz kolejny podwyższono progi kwotowe wartości przedmiotu zaskarżenia. I tak, w myśl art. 398² k.p.c., w procesie skarga kasacyjna nie przysługuje, gdy wartość ta jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych (przed nowelą – dziesięć tysięcy), a w sprawach gospodarczych niższa niż siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych (wcześniej – dwadzieścia tysięcy). Z kolei w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych limit wynosi dziesięć tysięcy złotych. Wyjątek stanowią jednak sprawy

¹⁹ Por. T. ERECIŃSKI, *Komentarz*, cit., s. 756, teza 4; J. GUDOWSKI, *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z dnia 12 i 24 maja 2000 r.*, «Przegląd Sądowy» 11.2(2001), s. 9.

²⁰ J. GUDOWSKI, *Kasacja*, cit.; por. także A. ZIELIŃSKI, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, I, red. A. ZIELIŃSKI, Warszawa 2005, s. 988, teza 2.

o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, w których skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia.

Wartość przedmiotu zaskarżenia będzie decydowała także o zaskarżalności orzeczeń sądu drugiej instancji wydanych w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴² § 2 k.p.c.). Z uwagi na to, że sprawy te należą do spraw gospodarczych (por. art. 479¹ § 2 punkt 4 k.p.c.), próg decydujący o dopuszczalności skargi kasacyjnej będzie wynosił siedemdziesiąt pięć tysięcy złotych. Natomiast w sprawach z zakresu ochrony konkurencji, z zakresu regulacji energetyki, z zakresu regulacji telekomunikacji i poczty, a także w sprawach z zakresu regulacji transportu kolejowego skarga przysługuje bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia (por. art. 479³⁵ § 2, art. 479⁵⁶ § 2, art. 479⁶⁷ § 2, art. 479⁷⁸ § 2 k.p.c.).

W postępowaniu nieprocesowym wartość przedmiotu zaskarżenia wynosząca co najmniej sto pięćdziesiąt tysięcy złotych (przed nowelizacją – pięćdziesiąt tysięcy) wymagana jest w sprawach o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami (art. 519¹ § 2 k.p.c.) oraz w sprawach dotyczących zniesienia współwłasności i działu spadku (art. 519¹ § 4 punkt 4 k.p.c.).

Jeżeli wartość przedmiotu zaskarżenia nie osiąga wymaganej przepisami kwoty, sąd drugiej instancji (sąd *a quo*) w składzie trzech sędziów zawodowych wydaje postanowienie o odrzuceniu środka zaskarżenia. Mamy wówczas bowiem do czynienia z jedną z „innych przyczyn” niedopuszczalności skargi kasacyjnej, o których mowa w art. 398⁶ § 2 k.p.c. Na powyższe postanowienie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego (por. art. 394¹ § 1 k.p.c.). W omawianym przypadku, orzeczenie w kwestii odrzucenia skargi może wydać także Sąd Najwyższy (sąd *ad quem*) w składzie jednego sędziego.

B. Ograniczenia *ratione materiae*

Według § 2 art. 398² k.p.c. w procesie, ze względu na rodzaj sprawy, skarga kasacyjna nie przysługuje w sprawach o alimenty,

o czynsz najmu lub dzierżawy, o naruszenie posiadania (punkt 1), a także w sprawach z zakresu prawa pracy dotyczących kar porządkowych, świadectwa pracy i roszczeń z tym związanych oraz o depytaty lub ich ekwiwalent (punkt 2).

Wyłączenie skargi w wymienionych sprawach uzasadnia się przede wszystkim dążeniem do szybkiego rozstrzygnięcia sporu, jak również rezygnacją z tego środka zaskarżenia w sprawach, w których ochrona prawna ma charakter przejściowy czy też, gdy wskutek zmiany okoliczności faktycznych orzeczenie będzie wymagało częstej korekty (na przykład w sprawach o alimenty)²¹.

W orzeczeniach z dnia 17 kwietnia 1998 r.²² i 10 czerwca 1999 r.²³ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że sprawą o czynsz najmu jest zarówno sprawa o zapłatę czynszu najmu, o ustalenie wysokości stawki czynszu, jak i sprawa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa, czy też o ich ukształtowanie, jeśli przedmiotem ustalenia bądź ukształtowania dokonywanego orzeczeniem sądu ma być czynsz najmu.

W dwóch kolejnych orzeczeniach, mianowicie z dnia 12 maja 1998 r.²⁴ i 4 listopada 1999 r.²⁵, Sąd Najwyższy stwierdził ponadto, że pojęcie „sprawy o czynsz najmu” obejmuje także sprawy o odsetki za opóźnienie świadczenia czynszu.

Jak już zauważono, ustawodawca postanowił, że w sprawach z zakresu prawa pracy skarga kasacyjna nie przysługuje, między innymi, w sprawach dotyczących kar porządkowych. Wyłączenie to obejmuje wszystkie rodzaje powództw dotyczących tych kar,

²¹ T. ERECIŃSKI, *Komentarz*, cit., s. 755, teza 2.

²² Postanowienie SN z dnia 17 kwietnia 1998 r., II CKN 587/97, «OSNC» 1998 nr 12, poz. 213.

²³ Postanowienie SN z 10 czerwca 1999 r., III CKN 1237/98, «Wokanda» 1999 nr 9, poz. 10.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 12 maja 1998 r., III CZ 65/98, «OSNC» 1998 nr 11, poz. 194.

²⁵ Postanowienie SN z dnia 4 listopada 1999 r., I CKN 163/ 98, «OSNC» 2000 nr 5, poz. 90.

niezależnie od rodzaju kary²⁶. Skarga przysługuje natomiast – i to bez względu na wartość przedmiotu sporu – w sprawach dyscyplinarnych oraz z tytułu odpowiedzialności zawodowej pod warunkiem, że należą one do drogi sądowej²⁷. Skarga kasacyjna jest także wyłączona w sprawach o deputaty lub ich ekwiwalent. Należy podkreślić, że chodzi tu tylko o ekwiwalenty w zamian za deputaty. Wynika z tego, iż możliwe jest wniesienie skargi w sprawie o ekwiwalent za urlop wypoczynkowy, ponieważ nie jest to ekwiwalent w zamian za deputat²⁸. W tym wypadku kryterium decydującym o dopuszczalności środka zaskarżenia będzie stanowiła wartość przedmiotu zaskarżenia.

Motyw ograniczenia dopuszczalności skargi kasacyjnej w tzw. sprawach prostych – czyli o nieskomplikowanym stanie faktycznym i prawnym – leżał u podstaw wyłączenia jej w sprawach rozpoznanych w postępowaniu uproszczonym (art. 398² § 2 punkt 3 k.p.c.). Należy zwrócić szczególną uwagę na brzmienie wskazanego przepisu, który wyraźnie mówi o sprawach „rozpoznanych” a więc takich, które faktycznie, rzeczywiście zostały rozpoznane w tym postępowaniu odrębnym. Można zatem przyjąć, że skarga przysługuje w sprawie, która została rozpoznana według przepisów ogólnych o procesie, mimo spełnienia przesłanek z art. 505¹ k.p.c.²⁹ Taka sytuacja będzie miała miejsce na przykład, gdy sąd uzna sprawę za szczególnie zawiłą albo stwierdzi, że do jej rozstrzygnięcia konieczne będzie przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. W myśl art. 505⁷ k.p.c. rozpoznaje on wówczas sprawę

²⁶ J. IWULSKI, *Kasacja po nowelizacji*, «Praca i Zabezpieczenie Społeczne» 2000 nr 12, s. 27; katalog kar porządkowych zawiera art. 108 Kodeksu pracy (Dz.U. z 1974 r. Nr 24, poz. 141 ze zm.).

²⁷ J. IWULSKI, *op. cit.*, s. 27.

²⁸ J. IWULSKI, *op. cit.*, s. 27.

²⁹ Tak np. T. ERECIŃSKI, *Komentarz*, cit., s. 762, teza 1; J. GUDOWSKI, *Komentarz*, cit., s. 1132, teza 4; J. IWULSKI, *op. cit.*; M. MANOWSKA, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, Warszawa 2001, s. 93-94; K. FLAGA-GIERUSZYŃSKA, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, cit., s. 1374 i n., teza 4.

z pominięciem przepisów o postępowaniu uproszczonym. Ponadto przepis art. 505¹² § 2 k.p.c. stanowi, iż uchylając zaskarżony wyrok sąd drugiej instancji może przekazać sprawę do rozpoznania w procesie zwykłym także wtedy, gdy sprawa podlega rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym. Wydaje się, że skarga kasacyjna będzie również dopuszczalna w przypadku, gdy sprawa należąca do tegoż postępowania odrębnego nie została w nim rozpoznana na skutek błędnej kwalifikacji.

Nowela z 22 grudnia 2004 r. rozszerzyła katalog spraw, w których skarga kasacyjna nie przysługuje o sprawy o rozwód i separację (art. 398² § 2 punkt 3 k.p.c.). Do art. 398² k.p.c. dodano także § 3, wykluczający omawiany środek zaskarżenia od wyroku ustalającego nieistnienie małżeństwa lub orzekającego unieważnienie małżeństwa, jeżeli po uprawomocnieniu się wyroku choćby jedna ze stron zawarła związek małżeński.

Powyższe ograniczenia wynikają ze zmiany charakteru prawnego środka zaskarżenia wnoszonego do Sądu Najwyższego. Ustalono już, że skarga kasacyjna – jako nadzwyczajny środek zaskarżenia – służy obalaniu prawomocnych orzeczeń. Celem nowej regulacji jest zatem ochrona związku małżeńskiego zawartego po uprawomocnieniu się wyroku orzekającego rozwód, ustalającego nieistnienie małżeństwa czy też orzekającego jego unieważnienie³⁰. Ponadto chodzi tutaj także o uniknięcie sytuacji, w której strona pozostawałaby w dwóch legalnych związkach małżeńskich. Mogłoby do tego dojść na przykład, gdyby po prawomocnym unieważnieniu małżeństwa przez sąd drugiej instancji strona zawarła nowy związek małżeński, a potem – wskutek wniesienia skargi kasacyjnej – Sąd Najwyższy uchylił orzeczenie³¹. Warto w tym miejscu przypomnieć, że z tych samych względów niedopuszczalne jest przywrócenie terminu do złożenia środka odwoławczego oraz wniesienie skargi

³⁰ Por. J. JANKOWSKI, *Nowelizacje KPC wprowadzone w 2005 r.*, Warszawa 2005, s. 28 i n.

³¹ Por. M.P. WÓJCIK, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz*, red. A. JAKUBECKI, Kraków 2005, s. 538, teza 4.

o wznowienie postępowania od wyroku orzekającego unieważnienie małżeństwa lub rozwód albo ustalającego nieistnienie małżeństwa, o ile po jego uprawomocnieniu się choćby jedna ze stron zawarła nowy związek małżeński (por. art. 170 i 400 k.p.c.). Na podstawie art. 1149 k.p.c. omawiane ograniczenia dotyczą także prawomocnych postanowień sądu polskiego, uznających zagraniczne wyroki orzekające rozwód lub unieważnienie małżeństwa albo ustalające nieistnienie małżeństwa.

Skarga kasacyjna będzie jednak przysługiwała od wyroku ustalającego nieistnienie małżeństwa bądź orzekającego jego unieważnienie, jeżeli po uprawomocnieniu się orzeczenia żadna ze stron nie zawarła związku małżeńskiego.

Zastanowienia wymaga jednak następująca kwestia, jakie będą skutki zawarcia małżeństwa przez jedną ze stron już w toku postępowania przed Sądem Najwyższym? Z całą pewnością należy stwierdzić, że istnienie nowego związku małżeńskiego w momencie wnoszenia środka zaskarżenia stanowi jedną z „innych przyczyn” jego niedopuszczalności. Taki środek podlega zatem odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. Ustawa nie reguluje natomiast przypadku, kiedy związek małżeński zostanie zawarty – choćby przez jedną ze stron – już w toku postępowania kasacyjnego. Wydaje się, że w takim wypadku będziemy mieli do czynienia z przeszkodą uniemożliwiającą kontynuowanie tegoż postępowania. Wspomniana przeszkoda ma charakter następczy, gdyż powstaje dopiero w trakcie postępowania. Z uwagi na to, w omawianym wypadku Sąd Najwyższy powinien umorzyć postępowanie kasacyjne na podstawie przepisu art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., ponieważ „wydanie wyroku stało się niedopuszczalne”.

Według § 2 art. 519¹ k.p.c. w postępowaniu nieprocesowym skarga kasacyjna w zasadzie nie przysługuje w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli. Wyjątek stanowią tutaj sprawy o przysposobienie oraz o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami. Jednak w tych ostatnich, o dopuszczalności skargi będzie decydować wartość przedmiotu zaskarżenia, o czym już zresztą wcześniej wspomniano.

W postępowaniu rejestrowym, w myśl § 3 komentowanego przepisu, skarga kasacyjna jest dopuszczalna tylko od postanowień sądu drugiej instancji w przedmiocie wpisu lub wykreślenia z rejestru podmiotu podlegającego rejestracji. Należy zauważyć, że przepis art. 519¹ § 3 k.p.c. dotyczy tylko postępowania w sprawach związanych z prowadzeniem rejestru służącego ujawnianiu określonych podmiotów oraz dotyczących ich danych³². Nie są nim zatem objęte sprawy o wpis w rejestrze nie mającym charakteru podmiotowego, jak na przykład rejestr zastawów³³.

W sprawach z zakresu prawa rzeczowego przepis § 4 art. 519¹ k.p.c. wyłącza skargę kasacyjną jedynie w sprawach dotyczących przypadku rzeczy (punkt 1) oraz zarządu związanego ze współwłasnością lub użytkowaniem (punkt 2). Natomiast zaskarżalność orzeczeń wydanych w sprawach o zniesienie współwłasności (punkt 4) będzie zależała od wartości przedmiotu zaskarżenia (nie może być niższa niż sto pięćdziesiąt tysięcy złotych).

Z kolei w sprawach z zakresu prawa spadkowego – również w przepisie § 4 art. 519¹ k.p.c. – ustawodawca wyłączył możliwość wniesienia omawianej skargi w następujących wypadkach: w sprawach dotyczących zabezpieczenia spadku i spisu inwentarza, wyjawienia przedmiotów spadkowych, zarządu spadku nieobjętego, zwolnienia wykonawcy testamentu (punkt 3) oraz w sprawach o dział spadku, jeśli wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż sto pięćdziesiąt tysięcy złotych (punkt 4).

Na zakończenie warto wspomnieć, że wniesienie skargi kasacyjnej wyklucza możliwość skorzystania z innego środka, jakim jest skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W myśl art. 424¹ § 3 k.p.c. od orzeczeń sądu drugiej instancji, od których wniesiono skargę kasacyjną oraz od orzeczeń Sądu

³² J. GUDOWSKI, *Komentarz*, cit., II, s. 60, teza 4; przykładem takiego rejestru podmiotów jest Krajowy Rejestr Sądowy, składający się m.in. z rejestru przedsiębiorców, stowarzyszeń, rejestru dłużników niewypłacalnych i in.

³³ J. GUDOWSKI, *Komentarz*, cit., II, s. 60, teza 4.

Najwyższego skarga ta nie przysługuje. W takich wypadkach orzeczenie Sądu Najwyższego traktuje się jak wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

ADMISSIBILITY OF CASSATION COMPLAINT SUBJECT
TO THE MATTER OF APPEAL

SUMMARY

The cassation complaint is an appeal from sentences or decisions of courts of the second instance. After more than 40 years the cassation was reintroduced to the Polish civil proceedings by the amendment to the Civil Proceedings Code (CPC) of 1 March 1996. The court which handles cassation complaints is the Supreme Court located in Warsaw. The Supreme Court does not consider cases but examines whether the judicial decisions comply with applicable laws.

The cassation complaint cannot be filed in all cases. The jurisdiction of the Supreme Court is limited by the type of the case and by the amount of the claim. This article addresses the question of when the cassation complaint is admissible (in civil proceedings, non – litigious proceedings, execution and bankruptcy proceedings and procedure for recognition and enforcement of foreign judgments) because of the criteria *ratione materiae*, i. e. subject, type of the case. The above-mentioned instrument is excluded, for example, in the cases examined in the simplified procedure, in alimony cases, some inheritance cases and from divorce sentences.

This paper also discusses the *ratione valoris* criteria. According to the Roman law rule *de minimis non curat praetor*, in cases concerning property rights cassation complaint is inadmissible when the amount of the claim does not exceed the sum specified in the CPC.